

PARTEA I

DEZVOLTAREA INTEGRĂRII EUROPENE

CAPITOLUL I

APARIȚIA ȘI EVOLUȚIA COMUNITĂȚILOR EUROPENE ȘI U.E.

1. Scurte considerații introductive

Din perspectivă istorică trebuie subliniat faptul că ideea de unitate europeană își are izvorul în timpuri străvechi.

Unificarea Europei își are sorgintea în modele istorice, primele apărute încă în istoria antică, dezvoltate ulterior în perioada Evului Mediu, iar, ulterior, cu o consistență aparte între cele două războaie mondiale.

➤ În **Antichitate** primele structuri de cooperare și unitate s-au concretizat în asocieri dintre cetățile stat- grecești.

La mijlocul secolului al VI-lea î.e.n. a luat ființă Liga din Peloponez (546 î.e.n.)¹, prima uniune militaro-politică din lumea greacă.

În secolul V î.e.n., ca reacție la politica externă dusă de spartani, s-a format o alianță militară și politică permanentă – Liga de la Delos (478 î.e.n.)², care în a doua jumătate a secolului V s-a transformat în cea mai mare uniune politică din Grecia atât din punct de vedere al numărului de membri cât și după dimensiunile teritoriale.

Ulterior, după dispariția acestor structuri de cooperare, în secolul VI î.e.n., cu o extraordinară tenacitate, Roma republicană își începe opera de unificare a Peninsulei³.

Imperiul Roman este unul din modelele istorice de anvergură în ceea ce privește procesul de integrare și unificare europeană, caracterizat printr-un sistem de valori politice, juridice și religioase comune⁴. de altfel, „*amintirea ordinii romane aliniind justiția și autoritatea într-un cadru teritorial grandios*”⁵ va inspira și perioada Evului Mediu. Romanii au transmis Europei moștenirea civilizației și

¹ Liga s-a înființat în urma unui tratat încheiat între Sparta și Tegea prin care spartanii în caz de război urmau să primească ajutorul celor din Tegea. Pt. detalii a se vedea O. Drimba, *Istoria culturii și civilizației*, vol. 3, Editura Saeculum I.O și Vestala, București, 1998, p. 79- 80, 84.

² Liga reprezintă o inovație majoră în practica alianțelor militare ale lumii antice, fiind o organizație militară și politică permanentă care avea principal obiectiv constituirea unei flote permanente care să intervină în favoarea oricăreia dintre cetățile aliate (Samos, Chios, Thasos, Colophon, Chalcis, Eretria, Milet) pentru respingerea atacurilor din partea Imperiului Persan. Atena a obținut prin Ligă o recunoaștere a puterii sale maritime și a concurat cu Sparta pentru statutul de cea mai mare putere militară a lumii grecești. Liga de la Delos a permis Atenei largirea cadrului instituțional și funcționarea, mai bine de un secol, a celei mai radicale forme de guvernare democratică din istoria lumii antice. Pt. detalii suplimentare a se vedea O. Drimba, *op.cit.*, p. 80-82.

³ O. Drimba, *op.cit.*, p. 233.

⁴ M. Bordet, *Istoria Romei Antice*, Editura Orizonturi, București, 2017, p. 35-45, 288-292.

⁵ *Ibidem*, p. 351.

culturii Antichității⁶, deosebit de importante pentru procesul de integrare și unificare europeană.

➤ În **Evul Mediu**, întemeierea Imperiului Carolingian a marcat apogeul alianței dintre puterea politică și militară a francilor și papalitate.

Această uniune din Europa de Vest va constitui un element de identitate europeană până în epoca modernă.

În încercarea de a restaura Imperiul Roman de Apus, Carol cel Mare (768-814) a promovat o politică de expansiune a regatului francilor. După încoronarea sa de către Papa Leon al III-lea, în anul 800, în biserica Sf. Petru din Roma, Carol cel Mare a pus bazele Imperiului Carolingian⁷ urmărind unificarea întregul continent. Astfel, la mijlocul secolului al VIII-lea prin opera dinastiei Carolingienilor, Europa cunoaște prima încercare de refacere a unității sale politice, în care s-au îmbinat experiențe germanice, romane și creștine.

Unitatea politică instituită în această perioadă s-a destrămat prin semnarea Tratatului de la Verdun (843), când Imperiul Carolingian a fost împărțit în trei regate de către cei trei fii⁸ ai lui Ludovic cel Pios, nepoții lui Carol cel Mare.

După destrămarea dinastiei carolingiene, Otto cel Mare (912-973) a devenit regele germanilor în perioada 936-973, după încoronarea sa la Roma, de către Papa Ioan al XII-lea, acesta încercând restaurarea imperiului printr-o politică abilă, îmbinând diplomația cu războiul. Politica sa a fost continuată de către fiul său Otto al II-lea (973-996), precum și de către succesorul acestuia Otto al III-lea (996-1002).

Tentativele de unificare a continentului european prin expansiune teritoriale și forța armelor n-au fost de durată.

Creștinismul instituit în timpul Imperiului Roman odată cu Edictul de la Milano (313) și cel de la Tesalonic (380) a reprezentat o sinteză a spiritualității europene care a evoluat sub semnul ideii de unitate, biserica funcționând ca prima structură paneuropeană⁹.

În operele unor diverși autori s-a reliefat ideea conștiinței unei Europe unite¹⁰, după cum urmează:

✓ în 1306 Dante Alighieri în opera „*De Monarhia*” scria despre necesitatea creării unei monarhii europene universale (împărat romano-german) și adoptării unor legi unitare, dar cu păstrarea independenței domnitorilor din fiecare țară;

✓ în 1307 Pierre Dubois în opera „*De Imperiale Terrae Sanctae*” propune ca Europa să fie unită din punct de vedere politic, dar și înființarea Curții de Justiție a Uniunii Europene, subordonată Sfântului Scaun, precum și a Adunării Permanente a Statelor sau Consiliului, care să ia măsuri pentru pacea pe continent;

⁶ O. Drimba, *op.cit.*, p. 341.

⁷ Imperiul cuprindea Galia, nordul și centrul Peninsulei Italice, nord-estul Peninsulei Iberice și ținuturi de la est de Rin.

⁸ Lothar, care avea regatul său în Italia, prin Tratatul de la Verdun a primit partea centrală a imperiului - Țările de Jos, Lorena, Alsacia, Burgundia, Provence; Ludovic Germanul stăpânea în Bavaria și a primit partea estică a Germaniei; Carol cel Pleșuv care stăpânea în Aquitania a primit partea vestică, aproximativ Franța de azi.

⁹ Gh. Sbârnă, *Români și proiectele federale europene interbelice*, Editura Sylvi, București, 2002, p. 9.

¹⁰ Sean Van Raepenbusch, *Drept instituțional al Uniunii Europene*, Editura Rosetti Internațional, București, 2014, p. 24.

✓ în 1461 George de Poděbrad regele Boemiei a propus o alianță federală a monarhilor din Europa, crearea unei federații europene care să dispună de armată și buget comun;

✓ în 1605, Tornasso Camparella în opera sa „*Monarchia Messial*” a subliniat avantajele unei Europe Unite;

✓ în 1623, abatele Emeric Crucé (Emeric Lacroix) a publicat în lucrarea „*Noul Cyneas*” sau „*Discurs despre ocaziile și mijloacele de a asigura o pace generală și Libertatea comerțului pentru întreaga lume*” un proiect a unei Federații Mondiale susținând că la baza Europei Unite stă împăcarea dintre religii;

✓ în 1693 William Penn - prim guvernator al Pennsylvaniei a elaborat un proiect al U.E. pentru asigurarea păcii și bunăstării locuitorilor Europei și a propus înființarea unui organ care să adopte legi pe baza votului ponderat (în funcție de potențialul economic al statelor). Proiectul lui Penn avea puncte comune cu planul lui Crucé;

✓ Biserica Catolică a creat exemplul de uniune europeană prin ierarhizarea strică administrativă, dogma sa unitară, angajamentul social și cultural (școli, mănăstiri), stil de arhitectură etc.

✓ în 1731 abatele Saint - Pierre, în opera sa „*Projet de Paix Perpetuelle*”, sublinia necesitatea creării unui Senat european compus din 40 de membri, înzestrat cu putere legislativă și judiciară, care să decidă cu majoritate de voturi, precum și constituirea unei forțe armate, o alianță permanentă între suverani etc.¹¹;

✓ în 1795 Immanuel Kant a formulat „*Proiectul filozofic al păcii permanente*”, avansând ideea unui pact internațional menit să elimine războiul, prin ieșirea statelor din starea de ilegalitate și crearea unui nou tip de societate internațională, un „stat al națiunilor” de tip federal¹²;

✓ în cadrul Congresului de pace de la Paris din 1849, Victor Hugo vorbea despre o uniune europeană susținând că „vom avea Statele Unite ale Europei cu siguranță, acest lucru formidabil care va fi coroana lumii vechi așa cum Statele Unite ale Americii sunt coroana lumii noi”¹³;

➤ **Între cele 2 războaie mondiale**, problema identificării unor noi forme de organizare a continentului european a fost reluată în mai multe proiecte, cele mai importante inițiative fiind următoarele:

✓ în 1919 contele austriac Richard Nikolaus von Coudenhove-Kalergi a pus bazele mișcării Uniunii Paneuropene, ce urmărea unificarea celor 26 democrații formale din Europa în 1923 și a cerut crearea Statelor Unite ale Europei. Proiectul său expus în volumul ***Pan-Europa*** a tratat problemele referitoare la unitate - uniune vamală, economie unită și organisme comune. În opinia sa, Europa unită se va realiza doar ca o asociație de state libere, pledând de fapt pentru o confederație paneuropeană¹⁴;

¹¹ L. Cartou, *Communautes Europeennes*, Editura Dalloz, Paris, 1991, p. 4 și urm.

¹² I. Kant, *Proiectul filozofic al păcii permanente*, ediția a 2-a revăzută și adăugită, București, Editura ALL, 2008, p. 15.

¹³ V. Hugo, *Lettre aux membres du Congres de la Paix, a Lugano, 20 septembre 1872, Actes et Paroles III, 2 ème partie, Chapitre XII*, <http://alain-genestine.over-blog.org/article-24966007.html>

¹⁴ http://www.proeuropa.ro/pan_europa.html

✓ în 5 IX 1929 ministrul de externe francez Aristide Briard, cu ocazia celei de-a X-a sesiune a Adunării Generale a Societății Națiunilor, a atras atenția asupra necesității unei uniuni europene, proiectul său referitor la o federație europeană eșuând din cauza deteriorării relațiilor dintre protagoniștii scenei politice europene de la aceea vreme¹⁵;

✓ la 21 III 1943 W. Churchill a vorbit despre crearea unei federații a statelor europene sub conducerea Angliei și cu excluderea U.R.S.S.

2. Crearea și dezvoltarea Comunităților Europene și a Uniunii Europene

2.1. Etapa preliminară înființării Comunității Europene

La sfârșitul celui de-al doilea război mondial un grup de oameni de politici, membrii ai partidelor creștin- democrat - W. Churchill, Robert Schumann, Alcide de Gasperi și Konrad Adenauer - au decis să pună capăt antagonismului internațional, convinși de necesitatea intrării într-o eră nouă, cea a unei organizări structurale a Europei Occidentale, bazată pe interese comune și tratate care ar garanta statul de drept și egalitatea între statele membre.

În perioada **1945-1949** au fost prezentate propuneri pentru o uniune politică și socială a statelor europene, după cum urmează:

✓ W. Churchill, în cuprinsul declarației din 19 IX 1946 de la Universitatea din Zurich, a lansat o invitație adversarilor săi – Franța și Germania- de a se concilia în vederea creării unui „Consiliu al Europei”. În opinia sa, un Consiliu al Europei ar constitui *„un remediū care, ca prin minune, va transforma în întregime situația și, pe parcursul a câțiva ani, va oferi Europei aceeași libertate și fericire ca cea din Elveția”*¹⁶;

✓ la 21 IX 1946 a avut loc la Hertenstein (Elveția) reuniunea reprezentanților mișcărilor federaliste europene, ocazie cu care s-a semnat o rezoluție de aprobare a unui program de formare a unei Uniuni Europene;

✓ la 12 III 1947 s-a lansat „Doctrina Truman” în scopul asigurării ajutorului militar și economic statelor preocupate să-și apere libertatea și independența;

✓ între 27-31 VIII 1947 a avut loc Congresul de constituire a Uniunii federaliștilor Europeni la Montreux (Elveția), ocazie cu care s-a adoptat proiectul Statelor Federale ale Europei, care a propus spre analiză șase principii pe baza cărora să se finalizeze viitoarea federație: federația europeană nu se poate forma decât pe baza renunțării la orice principii hegemoniste; federalismul nu se poate baza decât prin renunțare la orice spirit de sistem; federalismul nu trebuie să se confrunte cu problema minorităților; federalismul nu are ca scop ștergerea diferențelor naționale ci păstrarea propriilor identități; federalismul trebuie să se bazeze pe acceptarea complexității, care nu este caracteristic spiritul totalitar; formarea unei federații trebuie să se realizeze pas cu pas și nu pornind de la centru, prin mijloace guvernamentale;

✓ la 29 X 1947 Belgia, Olanda și Luxemburg s-au constituit într-o uniune vamală denumită „Benelux”;

¹⁵ Pt. detalii a se vedea C. Zorģbibe, *Histoire de la construction europeennes*, Paris, PUF, 1993, p. 23.

¹⁶ <http://assembly.coe.int> - discursul lui Winston Churchill din 19 IX 1946 de la Universitatea din Zurich.

✓ la 4 III 1947 Franța și Anglia au semnat Tratat de apărare comună împotriva unui eventual atac din partea Germaniei, care prin aderarea „țărilor Beneluxului” s-a transformat la 17 III 1948 în Uniunea de Vest;

✓ în perioada 7-11 V 1948 s-a desfășurat Congresului Europei, la Haga, ocazie cu care s-a discutat modalitățile de unificare a Europei;

✓ în 1947, pe plan economic a fost lansat de către U.S.A **planul Marshall**¹⁷ care urmărea coordonarea politicilor economice naționale, compensarea lipsei de convertibilitate a monedelor și suprimarea restricțiilor cantitative în privința comerțului între statele implicate, precum și realizarea unei uniuni vamale și unui spațiu de liber schimb.

Un număr de 16 state europene s-au grupat într-un Comitet European de Cooperare Economică (CECE) - care s-a transformat la 16 IV 1948 în Organizația Europeană de Cooperare Economică (OCDE) formată din 17 state;

✓ la 11 IV 1948, la Washington s-a înființat Organizația Tratatului Atlanticului de Nord (NATO), actualmente înglobând 19 state (România a aderat la această organizație la data de 29.03.2004).

Consiliul Europei a fost creat la 5 V 1948, la Londra, funcționând din 3 VIII 1949 ca organizație internațională interguvernamentală regională, cu rol de a căuta soluții pentru problemele societății (minorități, protecția mediului, apărarea drepturilor omului și a democrației pluraliste, favorizarea conștientizării și valorizării identității culturale europene, precum și pentru a sprijini țările din estul și centrul Europei prin programe de cooperare).

Cele 10 state fondatoare ale Consiliului Europei sunt: Franța, Italia, Danemarca, Suedia, Olanda, Norvegia, Irlanda, Belgia, Luxemburg și Marea Britanie.

În XII 1949, Michel Debre a prezentat o propunere pentru o uniune politică și socială bazată pe un sistem prezidențial și federalist care să aibă un arbitru ales prin vot universal pe o durată de cinci ani, un Senat format din miniștrii statelor membre, o Adunare Europeană formată din delegați naționali aleși, ponderea fiind stabilită în funcție de numărul de locuitori (un deputat pentru fiecare 1 milion de locuitori) și o Curte formată din judecători¹⁸.

Toate aceste demersuri s-au înscris în eforturile susținute în vederea pregătirii înființării Comunității Europene.

2.2. Etapa înființării Comunității Europene

În perioada **1950-1960** dezideratele mai sus arătate s-au concretizat prin înființarea Comunității Europene.

¹⁷ Planul Marshall a fost primul plan de reconstrucție conceput de Statele Unite ale Americii și destinat aliaților europeni din cel de-al doilea Război Mondial. La data de 5 VI 1947 secretarul de stat George Marshall a anunțat lansarea unui vast program de asistență economică destinat refacerii economiilor europene cu scopul de a stăvili extinderea comunismului, fenomen pe care îl considera la baza problemelor economice. Ajutorul american a constat în acordarea de credite cu dobânzi și termene de restituire avantajoase, ajutoare gratuite și prețuri reduse. Acestea au fost posibile prin încheierea mai multor tratate bilaterale care au precizat condițiile acordării sprijinului fiecare stat asistat.

¹⁸ M. Debre, *Projet de pacte pour une union d'Etats europeens*, Paris, Nagel, 1950, *apud* D. Vătăman, *Uniunea Europeană. Ghid practic de specialitate*, Editura Pro Universitaria, București, 2015, p. 41.